

Голові спеціалізованої вченої
ради Д. 05.053.01 у Вінницькому
державному педагогічному
університеті імені Михайла
Коцюбинського

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Головешка Богдана Романовича

**«Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з
адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Ступінь актуальності обраної теми. Сучасна соціальна практика висуває перед системою освіти завдання підготовки фахівців, що володіють лідерськими якостями. Роботодавці в різних галузях економіки вимагають від випускників ВНЗ ініціативності, самостійності, рішучості, відповідальності. Інноваційні процеси зумовлюють підвищену потребу в ефективних управлінцях у виробничій та інших сферах. При цьому відзначається дефіцит високоефективних управлінських кадрів, отже, навчальні заклади мають сконцентрувати зусилля на підготовці фахівців, спроможних до лідерства. Вочевидь, виявляти осіб, потенційно здатних до цього, і створити умови для розвитку в них відповідних якостей доцільно саме під час навчання.

Неможна обійти увагою факт, що світове співтовариство надає дедалі більшого значення вихованню елітарного прошарку керівників – лідерів у бізнесі та політиці. Оскільки оновлення людського капіталу відповідно до соціального замовлення та вимог освітніх стандартів покликана забезпечити сучасна високоефективна професійна школа, українська освіта теж має змінювати підходи до формування особистості майбутнього лідера. Зважаючи на викладене, дослідження Богдана Романовича Головешка «Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах» є актуальним і своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Б. Р. Головешка дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність його результатів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (293 найменувань, із них 44 – іноземними мовами), виконане здобувачем, дало змогу достатньо переконливо

висвітлити психолого-педагогічні аспекти досліджуваної проблеми; розкрити методологічні підходи до змісту понять «лідерство», «лідер» і «лідерські якості» у контексті підготовки майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у ВНЗ. Системний аналіз наукових джерел є підґрунтям для методичних засад дослідження; він дав можливість уточнити базові поняття, їх взаємозв'язки і взаємозумовленість, розкрити сутність лідерських якостей як важливої складової професійної компетентності й однієї з умов самореалізації менеджера.

Дисертант достатньо глибоко аргументував доцільність дослідження, чітко сформулював мету та завдання, визначив новизну, теоретичне та практичне значення. Науковий апарат дослідження відповідає вимогам до кандидатських робіт і є достатнім для розв'язання окреслених завдань.

Одержанню достовірних результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких продуктивними були аналіз та узагальнення наукової, спеціалізованої літератури з метою дослідження феномену лідерства, особливостей діяльності фахівців, контент-аналіз діяльності лідерів-керівників; аналіз і порівняння методик і технологій формування лідерських якостей, тестування, бесіда, спостереження, педагогічний експеримент тощо.

Наукові положення, модель реалізації педагогічних умов, створене методичне забезпечення, підготовлений навчальний посібник «Лідерські якості в професійній діяльності», а також засоби діагностики рівня сформованості лідерських якостей використовуються в освітньому процесі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Харківського національного університету міського господарства ім. О. Бекетова, Харківській державній академії культури, Класичному приватному університеті.

Не викликають сумніву глибоко опрацьовані та аргументовані висновки і рекомендації, викладені в дисертації Б. Р. Голоवेशка.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувач володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, подані табличні та графічні матеріали і додатки.

Автореферат відображає зміст виконаного дисертаційного дослідження та досить повно висвітлює її головні аспекти, основні положення та висновки.

Рівень апробації результатів дослідження є належним і підтверджується участю дисертанта в достатній кількості науково-практичних конференцій міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій виконаного дослідження забезпечені комплексною дослідницькою методологією

(системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, діалогічний і компетентнісний підходи) обґрунтованістю вихідних позицій автора, застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті та поставленим завданням, оптимальною тривалістю дослідно-експериментальної роботи, об'єктивним аналізом одержаних результатів, а також їх всебічною апробацією, застосуванням в освітній практиці.

Дисертант розкрив особливості та конкретизував сутність поняття «лідерські якості майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту»; теоретично обґрунтував педагогічні умови та розробив модель їх реалізації під час формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту. Важливим у практичному плані є розроблення методичного забезпечення реалізації педагогічних умов і засобів діагностики рівня сформованості лідерських якостей. У процесі дослідження було уточнено критерії та показники сформованості лідерських якостей, подальшого розвитку набула структура лідерських якостей майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту.

Наголосимо, що рецензована праця сприяє пошуку продуктивних шляхів розв'язання важливої проблеми – вдосконалення вивчення професійно орієнтованих дисциплін майбутніми фахівцями з адміністративного менеджменту. Це є підґрунтям для модернізації підготовки кваліфікованих управлінців в українських ВНЗ з урахуванням провідних європейських і світових тенденцій. Результати дослідження важливі для концептуального вдосконалення теорії та методики вищої освіти у галузі менеджменту.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Послідовність викладу в цілому відповідає логіці розв'язання окреслених дослідницьких завдань.

У вступі автор достатньо аргументував актуальність теми дослідження, чітко сформулював мету та завдання, його методологічну основу, а також визначив новизну, теоретичне та практичне значення.

У першому розділі «Теоретичні засади формування лідерських якостей майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту» – охарактеризовано теоретичну сутність феноменів «лідерство», «лідер» і «лідерські якості», визначено поняття «лідерські якості майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту», з'ясовано структуру лідерських якостей.

Результати ретроспективного аналізу досліджень проблеми розвитку лідерських якостей засвідчили, що науковці та практики надають суттєвого значення формуванню та розвитку лідерських якостей, зокрема у вищій школі. Не викликає заперечень висновок дисертанта, що феномен лідерства доцільно розглядати в контексті існування та діяльності певних груп. Ураховавши основні функції менеджера, специфіку адміністративної діяльності, властивості владних повноважень, наявні дослідження проблем лідерства, Б. Р. Головешко цілком слушно стверджує, що цілеспрямоване формування лідерських якостей у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту не лише забезпечує успішне виконання їхніх посадових обов'язків, а й є основою соціально-психологічного впливу на працівників. Важлива роль у цьому контексті належить виробленню під час навчання лідерських якостей майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту, структура яких охоплює низку компонентів: мотиваційно-ціннісний, інтегративно-діяльнісний, спрямовально-діяльнісний, емоційно-рефлексивний.

У другому розділі «Розроблення та реалізація педагогічних умов формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах» – теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту, розкрито особливості їх реалізації у ВНЗ.

Відзначимо, що дисертант формулює педагогічні умови пояснивши, що саме вкладає в це поняття, а також подає модель їх реалізації на практиці.

До основних, беззаперечних результатів дослідження відносимо розроблення та теоретичне обґрунтування чотирьох педагогічних умов, що відображають провідні ресурси і чинники, позитивно впливають на взаємодію елементів системи формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту, підтримуючи оптимальну організацію освітнього процесу ВНЗ, оновлення змісту навчання, надання йому професійної спрямованості та прикладного характеру. При цьому Б. Р. Головешко доводить необхідність мотиваційно-ціннісного спрямування майбутнього фахівця з адміністративного менеджменту на успішну професійну діяльність за допомогою актуалізації позитивного досвіду досягнень і почуття успіху в спеціально змодельованих ситуаціях; аргументовано наголошує на забезпеченні засвоєння майбутніми фахівцями з адміністративного менеджменту системи практико орієнтованих, інтегрованих знань про феномен лідерства на основі пізнавальної активізації студентів і критичної інтерпретації ними навчального матеріалу; розкриває роль особистісно орієнтованих технологій, спрямованих на формування

в майбутніх фахівців прикладних лідерських умінь та обґрунтовує необхідність формування сукупності інтегрованих знань, умінь і навичок, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту в студентів на основі тренінгових вправ із рефлексії та емоційного впливу.

Логічним продовженням розроблених педагогічних умов формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту є запропоновані методичні підходи, що передбачають застосування проблемних і оглядових лекцій, семінарів-дискусій і практичних занять тренінгового типу, які дозволяють розвинути у студентів кожен із компонентів структури лідерських якостей. Привертає увагу спроба адаптації та використання в освітньому процесі ВНЗ методик і технологій (зокрема коучінг, тренінги, технології майндмепінгу, тайм-менеджмент), що успішно застосовуються у практиці неформальної освіти та підвищення кваліфікації менеджерів різних ланок.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах» — охарактеризовано організацію та проведення педагогічного експерименту, подано його кількісні та якісні результати.

Аналізуючи емпіричну частину роботи, відзначимо позитивні моменти: коректно визначено завдання всіх етапів експерименту; розроблено чіткі критерії та показники сформованості лідерських якостей студентів; переконливо виявлено низку недоліків у традиційній системі підготовки фахівців з адміністративного менеджменту; всебічно перевірена гіпотеза дослідження за кожною педагогічною умовою, визначено їх ефективність і доцільність; підтверджено статистична достовірність експериментальних даних за допомогою критеріїв χ^2 і ϕ Фішера. Відмінною рисою дослідно-експериментальної роботи здобувача є докладний опис методичних заходів із метою формування лідерських якостей у студентів.

Основні дослідницькі кроки — обґрунтування педагогічних умов, створення моделі їх реалізації, розроблення методичного супроводу та експериментальна перевірка ефективності — дали змогу Б. Р. Голоवेशкові розв'язати виявлені суперечності та підготувати на їх основі навчальний посібник «Лідерські якості в професійній діяльності».

Логічну структурованість роботи забезпечують систематизація матеріалу, лаконічні узагальнення та висновки.

Проміжні та кінцеві результати дисертаційного дослідження Б. Р. Голоवेशка публікувалися упродовж 2012–2017 рр. Основні положення відображено в 16 публікаціях, з яких 13 одноосібні, в тому числі 1 посібник, 6

статей у вітчизняних наукових фахових виданнях, 2 – в іноземних періодичних виданнях), 5 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій. У друкованих працях достатньо повно викладено наукові положення, висновки і рекомендації підготовленої дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи теоретичне та практичне значення отриманих дисертантом результатів, відзначимо дискусійні положення, а також висловимо окремі побажання:

1. Схвалюючи загалом запропоновані педагогічні умови, вважаємо, що їх обґрунтування набуло би значно більшої аргументованості в разі застосування для цього, крім аналізу й узагальнення літератури, інших наукових методів, наприклад факторного аналізу. Доречно також було виявити вагомість впливу кожної з умов на формування лідерських якостей у майбутніх фахівців.

2. На початку підрозділу 2.2 (с. 108) і в авторефераті (с. 9) запропонована модель реалізації педагогічних умов формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту. Незважаючи на те, що побудова моделі не передбачена завданнями дослідження, доцільно було вказати, які принципи покладені в основу моделювання, пояснити особливості функціонування моделі.

3. Розкриваючи методичний супровід реалізації педагогічних умов у другому розділі (п. 2.2.1, с. 111-114) не варто подавати опис літературних джерел, який доречно перенести в Розділ 1.

4. Висновки до дисертації загалом відповідають завданням і відображають зміст виконаного дослідження, однак зважаючи на обсяг і якість проведеної роботи завдання і висновки могли бути сформульовані більш креативно. Зокрема, перший висновок іще раз декларує актуальність дисертації, а четвертий побудований у формі звіту про експеримент.

5. Зауваження технічного характеру. У тексті дисертації та автореферату, а також списку використаних джерел трапляються незначні стилістичні та орфографічні помилки. На жаль, у багатьох посиланнях на використані джерела не вказано конкретних сторінок наукових публікацій. Діаграми на рис. 3.6, 3.7 у чорно-білому роздруку втратили контраст. Вважаємо недоречним подавати в Додатках Н і П таблиці з критичними значеннями критеріїв, які є у відповідних довідниках.

6. Як дискусійну, виносимо пропозицію щодо формування разом із управлінською та лідерською, комунікативної компетентності у фахівців з адміністративного менеджменту, з урахуванням їхніх комунікативних здібностей,

вербальних і невербальних комунікативних умінь і навичок, розглянутих у дисертації.

Проте вказані зауваження не зменшують наукової цінності та практичного значення, не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Б. Р. Голоवेशка.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Голоवेशка Богдана Романовича «Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищих навчальних закладах» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Враховуючи актуальність, новизну, значущість результатів дослідження для теорії та методики професійної освіти, вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та іншим інструктивним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор Голоवेशко Богдан Романович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практичної
психології та педагогіки
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності ДСНС України

А. В. Литвин

